॥१॥ ॥ॐ नमः श्रीगणपतिगुरुशारदाभ्यो नमः ॥ ॥ ॐ नमो कर्मप्रकाश
का ॥ सद्विद्याविधिविवेका ॥ कर्मधर्मप्रतिपालका ॥ जगन्नायका
गुरुराया ॥१॥ वर्णाश्रमादि मर्यादा ॥ त्याचा वासी तुं गोविंदा ॥ तुं का
रण वेदानुवादा ॥ वेदा संवादा तु मूळ ॥२॥ तुं शब्दसृष्टिचा अंकु
तु वेदगुह्यप्रकाशकु ॥ तु चि येकला अनेकु ॥ व्याप्य व्यापकु तु ये
कु ॥३॥ तुं चि तु विधिविधान ॥ तु चि बोलका तु चि मौन ॥ येका
आणि जनार्दन ॥ दोन्ही संपूर्ण तु गुरुराया ॥४॥ यालागी
श्रीभागवत ॥ तु चि अर्थ तु चि कवीता ॥ तु चि अर्थविबोधक
ता ॥ हेहि बोलवीता तुं आता ॥५॥ जैसी आपुली चि ॥१

उत्तरें ॥ पाडीसाद होती प्रत्युत्तरें ॥ तेवि मासे नि मुखांतरें ॥ तुं क
विलक्षणा बोलिका ॥६॥ बोलिका श्रीभागवती ॥ श्रीकृष्णकृपा
मूर्ती ॥ तेणें वर्णाश्रमव्यवस्थी ॥ यथानिगुति सांगीतली ॥७॥ सप्त
दशाध्यायीं सुगम ॥ सांगीतले ब्रह्मचर्यधर्म ॥ गृहस्थाचे स्व
धर्मकर्म ॥ नित्यनेम निरोपिले ॥८॥ आता अष्टादशाध्याई ज्ञा
ण ॥ वानप्रस्थाचें लक्षण ॥ सन्यासधर्माचें निरूपण ॥ स्वयें
श्रीकृष्ण सांगत ॥९॥ श्लोक ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ वनं विविक्षुः
पुत्रेषु भार्यां न्यस्य सहैव वा ॥ वन एव वसेच्छांतस्तृतीयं भा
गमायुषः ॥१॥ टीका ॥ आतां क्रमेचि निरूपण ॥ वानप्र

॥२॥ स्थांचें आलें जाण ॥ त्यासी वनानिघावयां कारण ॥ आयुष्यल
क्षण विभाग ॥ १० ॥ शतायुष्यें मर्यादा श्रुतीं ॥ त्याच्या तृतीय भागावी
स्थिती ॥ साठ सत्तरी क्रम त्या आर्ती ॥ वनाप्रति निघावें ॥ ११ ॥ निघा
वया वनाप्रति ॥ भार्या देउनि पुत्राचे हातीं ॥ आपण निघावें शीघ्र
गती ॥ वानप्रस्था वनवासा ॥ १२ ॥ भार्या पतिव्रता सती ॥ ईश्वररू
प मानी पति ॥ भर्ता निघतां वनाप्रति ॥ जे पुत्रां प्रति राहेना ॥ १३ ॥
सांडितां भर्त्यारिसे वेसी ॥ कल्पांत लों पाहे जीसी ॥ जे भर्त्यारिचर
णाची दासी ॥ तेसबवनासी आणावी ॥ १४ ॥ जो पुरुष स्त्री समवे
त ॥ वनी जाला वानप्रस्थ ॥ तेणें स्त्री कामासी अलिप्त ॥ कावें
दृढव्रत आश्रमीं ॥ १५ ॥ जो वानप्रस्थ वनासी ॥ तेणें दृढ शंतिध ॥२

रावी मानसीं ॥ नातळावें कामक्रोधासी ॥ होंहिं व्रत त्यासी आवश्य
क ॥ १६ ॥ श्लोक ॥ कंदमूलफलैर्वन्यैर्मेध्यैर्वृत्तिं प्रकल्पयेत् ॥ वसी
त वल्कलं वासः तृणपर्णाजिनानि च ॥ २ ॥ टीका ॥ वनीचीं कंदमूळें
फळें ॥ जें निपजलीं ऋतुकाळें ॥ तेहीं अतिपवित्र निर्मळें ॥ आ
हार तेणें मेळें करावा ॥ १७ ॥ वनवासी वस्त्र जाण ॥ वल्कल व्या
घ्र कृष्णाजिन ॥ अथवा नेसावें केवळ तृण ॥ कां पर्णें भरण वस्त्रा
वें ॥ १८ ॥ वानप्रस्थें नेम ग्रहण ॥ एक त्याचें हि लक्षण ॥ त्या नेमाचें
निरूपण ॥ स्वयें नारायण सांगत ॥ १९ ॥ श्लोक ॥ केशरोमनखश्म
श्रुमलानि बिभृयाद्दतः ॥ न धावेदप्सु मज्जेत त्रिकालं स्थण्डिलेश
यः ॥ ३ ॥ टीका ॥ केश म्हणिजे मस्तकीचे ॥ श्मश्रु बोलिजे मुखीचे ॥ रो

॥३॥

मेतकक्षोपस्थीचें। छेदन त्याचें न करावें ॥ २० ॥ मस्तकीं न करावें वप
न। न करावें स्मश्रुकर्म जाण। न करावें नख रोम छेदन। दंतधाव
न न करावें ॥ २१ ॥ स्नान मुख्य ळ व्रत केवळ। अवश्य करावें त्रिका
ळ। परिक्षाळावें नाशरीर मळ। व्रती केवळ वनस्थ ॥ २२ ॥ केव
ळ भूमीवर शयन। सदा सर्वदा करावें जाण। तळीं घालावें ना
तृण। मग आस्तरण तें कैचें ॥ २३ ॥ यापरी वानप्रस्थें जाण। दृढ
करावें व्रतधारण। करावें तपश्चरण। तें तपलक्षण अवधा
रीं ॥ २४ ॥ श्लोक ॥ ग्रीष्मे तप्येत पंचाग्नीन्वर्षास्वासारषाड्जले।
आकंठमग्नः शिशिरे एवंवृत्तस्तपश्चरेत् ॥ ४ ॥ टीका ॥ उस्नका
ळीचा पंचाग्नी। अग्निकुंडें चहुकोणीं। पांचवा रविमाध्यानीं ॥

ऐसा पंचाग्नि साधावा ॥ २५ ॥ माळा करूनि उंच प्रदेसीं। घनवर्षतां
धरावर्तेसी। तेथें होआवें आकाशवासी। वर्षाकाळीं ऐसी तप
प्राप्ति ॥ २६ ॥ आल्यां हेमंतऋतुसी। आकंठमग्न जळवासी। ज
ळवास करावा निसी। हे वानप्रस्थासी तपक्रिया ॥ २७ ॥ हे तप
क्रिया प्रतिवरुषीं। विहित वानप्रस्थासी। वयसापरत्वें लक्ष
णासी। ऋषी केशी सांगत ॥ २८ ॥ श्लोक ॥ अग्निपक्वं समश्नीया
त्कालपक्वमथापि वा। उलूखलाश्मकुट्टो वा दंतोलूखल ए
व वा ॥ ५ ॥ टीका ॥ अग्निसंस्कृत व पाका आली। काळें जें परीपक्वें जा
ली। ते तापसां लागी भली। आहारी विहिली उदरार्थ ॥ २९ ॥
दांत आसी त्यां बळी। फळें खावीं गासकळीं। कां गेलियादां

॥ ४ ॥ तसमुळीं ॥ कांडुनी उखळीं सुखी खावीं ॥ ३० ॥ उखळ न मिळे दंतीं ॥ तरी
खाविं दगडिं ठेचुनी ॥ नाहिं चाड गोडपणीं ॥ क्षुधानिवारणीं आहा
रार्थ ॥ ३१ ॥ श्लोक ॥ स्वयं संचिनुयात्सर्वमात्मनो वृत्तिकारणं ॥ देशका
लबलाभिज्ञो नाददीतान्यदाहृतं ॥ ६ ॥ टीका ॥ ऋतुकाळ फळें संपूर्णें
॥ ते कालांतरा कारणें ॥ संग्रहो सर्व न करणें ॥ व्रतधारण वनस्थां ॥
३२ ॥ पूर्वदिवसीं फळें आणिलीं ॥ तें अपरदिवसीं जरी उरलीं ॥ ते अव
श्य पाहिजे त्यागिलीं ॥ नाहीं बोलिलीं आहारार्थ ॥ ३३ ॥ प्रत्यहि
आहारार्थ जाणें ॥ फळें आणावीं नूतन ॥ जीर्ण फळाचें भक्षण ॥ निषि
द्ध जाण वनस्थां ॥ ३४ ॥ आणी किं फळें जे आणिलीं ॥ अंगिकारीं नि
सिद्ध जाली ॥ जे स्वकष्टें आर्जिलीं ॥ तेचि विहिलीं उदरार्थ ॥ ३५ ॥

देशकाल वर्त्तमान ॥ दुर्लभ भूतकाळलें ज्ञान ॥ तरी संग्रहो न करावा जाण
॥ अदृष्टाधारणें निर्धार ॥ ३६ ॥ पराचा प्रतिग्रहो पण ॥ सर्वथा न करा
वा आपण ॥ प्रतिग्रहो घेता जाण ॥ व्रतखंडण वानप्रस्थां ॥ ३७ ॥ श्लो
क ॥ वन्यैश्चरुपुरोडाशान्निर्वपेत्कालनोदितान् ॥ न तु श्रौतेन पशुना
मां यजेत वनाश्रमी ॥ ७ ॥ टीका ॥ जो वानप्रस्थ स्त्रीसमवेत ॥ त्यासी
अग्निहोत्र जालें प्राप्त ॥ तेथ काकर्म जें वेदोक्त ॥ तें करावें समस्त
वनवासी ॥ ३८ ॥ वनीं जे फळें ऋतुस ॥ तेचि कल्पावा पुरोडाश ॥
तेणें यजावा मी यज्ञपुरुष ॥ सावकाश मंत्रोक्त ॥ ३९ ॥ परि श्रौत
कर्मविधान ॥ यागार्थ पशुहनन ॥ ते वानप्रस्थांसी नाँ जाण ॥ ली
वन फळीं यजन यागाचें ॥ ४० ॥ श्लोक ॥ अग्निहोत्रं च दर्शश्च

पौर्णमासंचपूर्ववत्॥चातुर्मास्यानिचमुनेराम्नातानिचनैगमैः॥८॥
टीका॥पूर्वीअग्निहोत्रकर्मेजैसी॥गृहीहोतीगृहस्थाश्रमी॥तेंचिचा
लवावीवनवासी॥वेदाज्ञेसीवनस्थें॥४१॥आम्नायआगमनिगमा
सि॥जाणोनिकरावेयागासी॥दर्शपौर्णिमाचतुर्मासी॥निष्कामते
सीवेदाज्ञा॥४२॥ऐसामुनीश्वरवनवासी॥तपस्वीतेजोरासी॥त्या
चियेफलप्राप्तिसी॥स्वयेंहृषीकेशीसांगता॥४३॥श्लोक॥एवंची
र्णेनतपसाधमनीभिश्वसंतत॥मांतपोमयमाराध्यऋषिर्लोका
दुपैतिमां॥९॥टीका॥ऐसेवेदो तपसाचारा॥आस्तिक्यभावेंआ
त्यादरा॥साक्षेपेंकरितांनिरंतरा॥अस्थिमात्रदेहउरे॥४४॥शु
ष्कशरीरापंजरा॥त्वचेनेंझांकिलियाशरीरा॥परमार्थेंआति ॥५

खरा॥नसरेमाघारातपोनिष्ठे॥४५॥ऐसेंयावज्जन्मकरितांतप॥जो
सबाह्यसंजालानिष्पाप॥त्यालाहोनिज्ञानसद्रूप॥माझेंनिजस्वरूपतो
पावे॥४६॥अवशेषेंवासनाअस तां॥सूक्ष्मरूपेंअतिबद्धता॥तपा
भिमानेंतलवता॥देहअहंताअनु त्र॥४७॥परीफळाचापोटीना
हीं॥ऐसानिमालाजोदेहीं॥ताप वोनिरुषीलोकाआठाईं॥तेथु
निपाहिंमजपावे॥४८॥जोरुषि॥लोकातेंपावला॥तोक्रमेंमुक्ति
मार्गाआला॥तेथुनिक्रमेंचिमजपावला॥यावनपरिग्रहला
वनस्थ॥४९॥श्लोक॥यस्त्वेतत्कृच्छ्रतश्चीर्णंतपोनिःश्रेयसंम
हत्॥कामायाल्पीयसेयुंज्याद्बालिशःकोपरस्ततः॥१०॥टीका
॥येवंवानप्रस्थआतिकष्टी॥तपादिसाधनसंकटीं॥भोगफ

ळाशणचेतुटि॥ मोक्षपरिपाटीं पावले॥ ५०॥ जेव्हां ता आल्या
मोक्षफळ॥ आविरंच्यादि अमंगळ॥ तें तपादि साधन निर्मळ
॥ कामार्थ केवळ काम्यती॥ ५१॥ जेवि का चिंतामणिचे साटिं॥
मागेंचा तिला गिरवापर खुटिं॥ कापरीस देउनि पालटिं॥ का
ल्लिगो मटिविट मागे॥ ५२॥ तेवि मनुषपणाचिये स्थिती॥ उत्तम
जन्में तपप्राप्ती॥ ते तपाक्रिया वेर्थ करीती॥ काम वांछिति ते मू
र्ख॥ ५३॥ त्या मूर्खाचें मुर्खपण॥ कि तिसां गावें गा आन॥ मोक्षप्रा
प्तिचें साधन॥ कामलोभा जाण नासिले॥ ५४॥ असो हे मूर्खा
चें कथन॥ वानप्रस्थाचें चि लक्षण॥ पुढिलसांगेन संपूर्ण॥ शा
स्त्रार्थ जाण सुनिश्चित॥ ५५॥ जो वानप्रस्थ आपण॥ तपादि

श्री
प्रा

साधनि अतितीक्षण॥ जालातरि हीं वैराग्य ज्ञान॥ ज्यासी जाण नु
पजे चि॥ ५६॥ पन्नासवरुषें गार्हस्थ्य॥ दोनि द्वादशें वानप्र
स्थ॥ जाला तरि ही तो अप्राप्त॥ वैराग्ययुक्त निजज्ञान॥ ५७॥ आ
युष्याचें तिन भाग वरि॥ वेचलें गा ऐस्यापरि॥ आता चतुर्थ भाग
उरला उरी॥ क्षीण शरीरीं जर्जर॥ ५८॥ ऐसें शरीर जालया क्षी
ण॥ अल्पहि वैराग्य जाण॥ करावें संन्यासग्रहण॥ कर्माचरण
यथाशक्ती॥ ५९॥ वानप्रस्थ जालयां ही॥ शेष वैराग्य अल्प
हि॥ सर्व नुपजे ज्याच्या ठाइं॥ त्याचा अधिकार पाहीं हरीबो
ले॥ ६०॥ श्लोक॥ यया सौ नियमेः कल्पो जरया जात वेपथुः॥ आ
त्मन्यग्नीन्समारोप्य मच्चित्तोग्नी समाविशेत्॥ ११॥ टीका॥ स

वंथावैराग्यनुठिदेहीं ॥ जराआदळलिठाइं आठाईं ॥ स्वधर्मा
चरणाशक्तिनाहीं ॥ कंपपाहिंसर्वांगीं ॥ ६१ ॥ ऐसावानप्रस्थव
नवासी ॥ आत्मसमारोपकरूनिअग्नीसी ॥ मातेंदृढध्याउनि
मानसिं ॥ अग्नीप्रवेसीरिघावें ॥ ६२ ॥ वानप्रस्थाश्रमीवनस्थ
॥ अतिशयेंसीजालातोविरक्त ॥ त्यासीउत्तरविधिसमस्त ॥
स्वयेंभगवंतसांगत ॥ ६३ ॥ श्लोक ॥ यदाकर्मविपाकेषुलोके
षुनिरयात्मसु ॥ विरागोजायतेसम्यङ्न्यस्ताग्निःप्रव्रजेत्ततः ॥
१२ ॥ टीका ॥ वानप्रस्थीअनुष्ठान ॥ तेणें वैराग्यप्राप्तिगहन ॥
चंद्रइंद्रादिब्रह्मसदन ॥ निरयासमानतोमानी ॥ ६४ ॥ ऐसादृ
ढवैराग्यउठावा ॥ तेणेंविहिताग्नीबोळवावा ॥ त्यागकरूनी

अथवा ॥ अंगिकारावासंन्यास ॥ ६५ ॥ तेसंन्यासग्रहणस्थिती ॥
यथाशास्त्रयथापद्धती ॥ स्वयेंसांगतलक्ष्मीपति ॥ यथानियुक्ति
विहितार्थें ॥ ६६ ॥ श्लोक ॥ दृष्ट्वायथोपदेशंमांदत्वासर्वस्वमृत्वि
जे ॥ अग्नीन्स्वप्राणआवेश्यनिरपेक्षःपरिव्रजेत् ॥ १३ ॥ टीका ॥ अ
ष्टश्राद्धादिविधान ॥ प्रजापत्यनामइष्टीनाम ॥ जेभगवंताते
यजुन ॥ सर्वस्वदानकरूनिविजां ॥ ६७ ॥ मुखमत्वेंमुनिजोअग्नि ॥ तो
निजहृदईसंस्थापुनी ॥ आशानिःशेषछेदुनि ॥ संन्यासकरूनी
निरपेक्षा ॥ ६८ ॥ संन्यासकरीतेठाईं ॥ विघ्नेंअपारउठीतिकाहीं
॥ तिरगडुनियापाईं ॥ सन्यासपाळीकरावा ॥ ६९ ॥ श्लोक ॥ वि

॥८॥ अस्यैवंसन्यसतोदेवादारादिरूपिणः ॥ विघ्नंकुर्वंत्ययंह्यस्मान्त्वाक्र
म्यसमियात्परं ॥१४॥ टीका ॥ सन्यासकरीताजोआपण ॥ त्यासमस्त
देवमिळोन ॥ नानास्त्रियादिरूपेंजाण ॥ अनंतविघ्नेंकरीती ॥७०॥ तो
बलीनदीयेथुनिआतां ॥ पावदेउनिआमच्यामाथां ॥ घेवोंपाहेब्रह्म
सायोज्यता ॥ यालागीसर्वथाविघ्नेंकरीती ॥७१॥ तेथवैराग्यबळे
तळता ॥ विघ्नेंळाणोनियांलाता ॥ अवगणुनिदेवासमस्तां ॥ सन्या
ससर्वथाकरावा ॥७२॥ ऐसावैराग्येंउद्भट ॥ विवेकज्ञानेंअतिश्रे
ष्ट ॥ सन्यासग्रहणेंवरिष्ट ॥ विधिनिष्टविभागें ॥७३॥ येवंजाण
यासंन्यासग्रहण ॥ त्याचेंविधिवेंविधिविधान ॥ स्वयेंसांगतांए
नारायेण ॥ स्वधर्मलक्षणसन्यासी ॥७४॥ श्लोक ॥ बिभृयाच्चे ॥८॥

न्मुनिर्वासः कौपीनाछादनंपरं ॥ त्यक्तंनदंडपात्राभ्यामन्यात्किंचि
दनापदि ॥१५॥ टीका ॥ भूतांअभयदानपुरस्कर ॥ संकल्पपूर्वकपरीसे
आचार ॥ तेउरलेंदिसेदेहमात्र ॥ सर्वस्वऐश्वर्यत्यागिले ॥७५॥ जोगु
रुवाक्यश्रवणसरीसा ॥ वस्तुचिहोउनिठेलाआपैसा ॥ उडालादे
हबुद्धीचावळसा ॥ तुटलाफासाकर्माचा ॥७६॥ त्यासिविधिविधा
नकर्त्तव्यता ॥ बोलोंचिनयेगासर्वथा ॥ नवनीतआलयांहातारी
तेंनाकआतांकोणगुसळी ॥७७॥ कापुरमिळालियाअग्नी ॥
तोपरतेनाकापुरपणी ॥ जोवस्तुजालागुरुश्रवणी ॥ तोवि
धिकिंकरपणीवर्त्तेना ॥७८॥ परीगुरुवाक्येंतळता ॥ ज्यासी
ऐसीदेहावस्था ॥ सत्यनबाणेचिसर्वथा ॥ त्याविधिविधानतांअ

॥९॥

वधारी ॥ ७९ ॥ गुरुवाक्याचें करीतां मनन ॥ नाठवे पणीं आजेमन ॥
तरि लिंगमात्र आछादुन ॥ कोपीन जाण धरावा ॥ ८० ॥ इत केनि
निर्वाह न सरे ॥ ऐसें जाणवले जि पुरें ॥ तें वस्त्रखंड दुसरें ॥ स्वाधि
कारें धरावे ॥ ८१ ॥ दंड कमंडलु जव आहे ॥ तंव कोपीन बाहिर्वा
सराहे ॥ दंड त्यागासवें पाहें ॥ त्याग होय वस्त्राचा ॥ ८२ ॥ आपत
काळीं संन्यासी ॥ रोग लागला होय ज्यासी ॥ कां जरे नें व्यापि
ल्या देहासी ॥ तें जें लागे त्यासि तें द्यावें ॥ ८३ ॥ गुरु वाक्यें श्रव
ण मनन ॥ ऐसें साधी जो साधन ॥ त्या साधकांचें लक्षण ॥ स्व
ये श्री कृष्ण सांगत ॥ ८४ ॥ श्लोक ॥ दृष्टिपूतं न्यसेत्पादं वस्त्रपूतं ॥९॥
जलं पिबेत् ॥ सत्यपूतं वदेद्वाक्यं मनःपूतं समाचरेत् ॥ १६ ॥ टीका

दृष्टि ठाईं ठेउनि जाण ॥ पृथ्वी पाहोनि पावन ॥ हंस गति करी ग
मन ॥ अनुसंधान निजवृत्ती ॥ ८५ ॥ जेथे जीव संपदा दृष्टी पडे ॥ ते
थ प्राण गेलयां न चले पुढें ॥ जीवता काढुनि कडे ॥ पाउल पडे अ
तिशुद्ध ॥ ८६ ॥ आधिच पवित्र गंगाजळ ॥ त्याचें निर्मळ वस्त्रें
निरसुनि मळ ॥ या परि करूनियां निर्मळ ॥ गंगाजळ सेविति
॥ ८७ ॥ ज्याचे वाचेचा आला ॥ असत्याच्या तृणसीला ॥ जा
ळुनि वैराग्य ज्वाळा ॥ सत्याचा उगविला कल्पद्रुम ॥ ८८ ॥ ज्या
कल्पद्रुमाचिं वनफळें ॥ परिपक्कें आणि सोज्वळें ॥ मधुरसें
सिरसाळे ॥ अति निर्मळें मघमघीत ॥ ८९ ॥ जें श्रवलीं अति

गोड ॥ पुरवि स्रोतयाचें कोड ॥ निववि जीवाचीचाड ॥ सत्य सुवाड वाचे
चा ॥ ९० ॥ सहजें [सं]न्यास्याचें ध्यान ॥ अरुमेव नारायण ॥ तेथ करुनि अ
नुसंधान ॥ पवित्र मन करावें ॥ ९१ ॥ मन करुनियां पावन ॥ एथ्वी विच
रावे जाण ॥ त्या मनाचे पवित्रपण ॥ सर्वत्र आपण लक्षावें ॥ ९२ ॥ संन्या
स्याचे धर्मी जाण ॥ मुख्य ले हेचि लक्षण ॥ पवित्र करुनि अंतःकरण
॥ सर्वत्र नारायण लक्षावा ॥ ९३ ॥ मनाचें पवित्रपण ॥ उद्धवा याना
व जाण ॥ आता त्रिदंडीचें लक्षण संन्यास चिन्ह तें ऐका ॥ ९४ ॥ श्लोक
॥ मौनानीहानिलायामा दंडा वाग्देहचेतसां ॥ न ह्येते यस्य संत्यंग
वेणुभिर्न भवेद्यतिः ॥ १७ ॥ टीका ॥ मौन अथवा सत्य भाषण ॥ कां श्रीरा
मनामाचें श्रवण ॥ कां ॐकाराचें उच्चारण ॥ वाग्दंड जाण यांना ॥ १०

वं ॥ ९५ ॥ शरीरीचें जितुकें चळन ॥ तें प्राणाचें निबळें जाण ॥ त्या प्राणाचें
प्राणधारण करावें आपण प्राणायामें ॥ ९६ ॥ प्राणायामें निज प्राण ॥
जिणोनि कर[ा]वे स्वाधीन ॥ एक लक्षण मनोदंडाचें ॥ ९७ ॥ मनाचें लक्ष
णपण ॥ संकल्पविकल्पें जाण ॥ त्याचें करावें छेदन ॥ ब्रह्मानुसंधान
धरावें ॥ ९८ ॥ माझें स्वरूप सर्वगत ॥ तेथें निश्चयें ठेवितां चित्त ॥ मन
संकल्पविकल्पें जाय जेथें ॥ तेथें तेथें तें स्वरूप ॥ ९९ ॥ ऐसें सावधा
न राखतां मन ॥ दृढ लागल्या अनुसंधान ॥ नव संकल्पविकल्प क्षीण
॥ सहजेचि जाण स्वयें होय ॥ १०० ॥ देह वाचा आणि मन ॥ या त्रिदंडा
चें लक्षण ॥ तुज म्यां सांगीतलें संपूर्ण ॥ संन्यासलक्षण जाण येणें सत्यें ॥ १ ॥
हे तिन्हि दंड नसतां जाण ॥ केवळ वेणुदंडग्रहण ॥ तेणें संन्यासल

नघडे जाण देहविटंबण एंदंभार्थ ॥ २ ॥ सन्याशा आहार विहार ॥ साचार सं
चार विचार ॥ स्वधर्म पुर्लसाचार ॥ सारंगधर सांगतो ॥ श्लोक ॥ भिक्षां च
तुर्षु वर्णेषु विगर्ह्यान्वर्जयंश्चरेत् ॥ सप्तागारादसंक्लृप्तान्तुष्येल्लब्धेन
तावता ॥ १८ टीका ॥ पूर्विं जाण संन्यास्यासी ॥ चतुर्वर्णं भिक्षा होति ज्यासी
॥ कलियुगिं गोष्टी जाली कैसी ॥ ब्राह्मणपासी चतुर्वर्ण ॥ ४ ॥ ज्याची जी
विका जे एंजाण ॥ त्या ब्राह्मणाचा तो चिवर्ण ॥ ऐक तें हि प्रकरण ॥ जी
विकालक्षण सांगेन ॥ ५ ॥ मुख्य ब्राह्मणा चि वृत्ति जाण ॥ शिलोंछक्षु
अ कांकोराएण ॥ याचितका अध्ययन ॥ अथवा येजन जीविकेसी ॥ ६ ॥ जो
जीविकेलागी निर्द्धारी ॥ शस्त्र घेउनि यांकरी ॥ क्षत्र वृत्ति जीविका करी
॥ तो जाणावा क्षत्री ब्राह्मणामाजी ॥ जो वाणिज्य वृत्तिवरी ॥ शस्त्र ॥ ७ ॥

घेउनी यांकरी ॥ तो ब्राह्मण ब्राह्मणामाझारी ॥ वैश्य निर्धारी निश्चित
॥ ८ ॥ जो शूद्राचें शूद्र क्रियेवरी ॥ सदासर्वदा जीविका करी ॥ तो ब्राह्मण
शूद्रकर्में करी ॥ शूद्र लंधरि क्रियायोगें ॥ ९ ॥ ऐसी जे तंत्रमीं लभ भिक्षा न
लभे ॥ तैं क्षात्र ब्राह्मणीं भिक्षा लाभे ॥ क्षात्र ब्राह्मणाचें अलाभें ॥ वै
श्यादि ब्राह्मणीं लाभें भिक्षाग्रहणीं अधिकार ॥ १० ॥ ब्राह्मण क्षत्रि
वैश्य ब्राह्मणि ॥ भिक्षेसि अप्राप्त हे तिन्ही ॥ तें शूद्र जिविका ब्राह्म
णि ॥ भिक्षाग्रहणी आधिकारु ॥ ११ ॥ या तु निंद्य जे ब्राह्मण आंत ॥
केवळ दोशी अथवा अभक्ष भक्षित ॥ ते भिक्षेसी नल्हा विहीत
॥ ह्य स्वधर्मार्थ भिक्षेचा ॥ १२ ॥ ते हि भिक्षा अति नेमस्त ॥ भिक्षेसी
येतो हे कस्तोंनेद्री ॥ ३ ॥ मागा विने मिळी घरें सात ॥ जें जाले प्राप्त

तेणें सुखी ॥ १३ ॥ जेसा तां घरीं भिक्षा प्राप्त ॥ ते भिक्षेचा धर्म विहित ॥ स्व
येंसांगे श्रीकृष्णनाथ ॥ स्मृतिशास्त्रार्थप्रयोगें ॥ १४ ॥ श्लोक ॥ बहि
र्जलाशयं गत्वा तत्रोपस्पृश्य वाग्यतः ॥ विभज्य पावितः शेषं भु
ञ्जीताशेषमाहृतं ॥ १९ ॥ टीका ॥ गावां बाहेरीं गंगातीरीं ॥ अथवा
तडागाचे परीसरीं ॥ भिक्षा धरूनि करीं ॥ आचमन तिरीं करावें ॥
१५ ॥ याचित भिक्षान्न ॥ तें चा दशप्रणवें अभिमंत्रुन ॥ तेणें मंत्रें कृत्रो
क्षणें जाण ॥ होय पावन पवित्र ॥ १६ ॥ चतुर्धाकारें त्या अन्नातें ॥
वाल्ली अधिकारी भाग त्यातें ॥ ब्रह्मा विष्णु अर्क भूतें ॥ अर्पणे
येअवधारी ॥ १७ ॥ विष्णुकल्पित जो भाग ॥ तो जळीं घालावा
सांग ॥ भूतकल्पित जो भाग ॥ तो पृथ्वीवरी सांग ठेवावा ॥ १८ ॥ १२

राहिले जे विभाग दोनी ॥ यतिसी अधीकार सेवनीं ॥ दान मागे आलें ते
णी ॥ भूतदयागुणीं अन्न द्यावें ॥ १९ ॥ परी मी ये कुअन्नदाता ॥ हा आठ
वहि नये चित्ता ॥ आलयां दातेपणें चि अहंता ॥ अधर्म ता संन्यासी ॥
२० ॥ माधोकरी चें अवघड चिन्ह ॥ समई मागों येतातीं दीन ॥ येतें उदरीं
अधिक अन्न ॥ सर्वथा जाण मागों नये ॥ २१ ॥ करितां माधोकरी भोज
न ॥ वाई अधिक नरल्यां अन्न ॥ तें सांडितां अतिपतन ॥ अवघें चि जा
ण भक्षावें ॥ २२ ॥ संन्यासधर्मी लघु आहार ॥ नित्य करावा निरंत
र ॥ अधिक आहारीं विकार ॥ निद्रा आलस्य फार बाधिती ॥ २३ ॥
ज्या लागी कीजे चतुर्थाश्रम ॥ तो संन्यास्याचा मुख्य धर्म ॥
स्वयें सांगे पुरुषोत्तम ॥ जेणें आत्माराम पाविजे ॥ २४ ॥ श्लोक ॥

॥१३॥ एकश्चरेन्महीमेतां निःसंगः सजितेंद्रियः ॥ आत्मक्रीड आत्मर
तआत्मवान्समदर्शनः ॥२०॥ टीका ॥ सदा वैराग्य अतिपुरतें ॥ जो आ
पेक्षिना संघातातें ॥ संगहोन होसातां चित्ते ॥ सुखें पृथ्वी तेंवि
चरत ॥२५॥ इंद्रियें बाधोनि चिता आंगाई ॥ चित्तला विलें चैतन्या
आंगंई ॥ तेणें चैतन्य वसावपाली ॥ देहलदेहीं स्मरेना ॥२६॥ रि
सा आत्मास्थितीचा उद्यम ॥ तेणें आत्मक्रीडेचा आराम ॥ आ
त्मसुखाचा संभ्रम ॥ अनुभवें परमतोऐक ॥२७॥ आत्मास्थिति
निजात्मयुक्त ॥ तेणें आत्मसुख उल्हासयुक्त ॥ सदा समदर्श
एडूधत ॥ बोसंडत समसाम्यें ॥२८॥ एसीया समसुखाचि सं
पत्ति भोगावया सुखसंपत्ति ॥ सदा येकाकी असे एकांती ॥ तोचि
श्रीपति सांगत ॥२९॥ श्लोक ॥ विविक्तक्षेमशरणो मद्भाववि ॥१३॥

नाशयः ॥ आत्मानं चिंतयेदेकमभेदेन मया मुनिः ॥२१॥ टीका ॥
वित्र आणि विजन ॥ अशस्थ आणि येकांत स्थान ॥ तेथें माझें अ
नुसंधान ॥ सद्भावें जाए सर्वदा ॥३०॥ तेणें सांडू निजनपद दृश्यीत ॥
सदा येकांतिं होय निरत ॥ सद्भावें सुनिश्चीत ॥ आत्मसुखप्राप्त
साधकां ॥३१॥ ऐसें निजात्मसुख जालें प्राप्त ॥ तो अनन्य होय शर
णागत ॥ मीवाचुनि जगआंत ॥ आणिक अर्थ देखेना ॥३२॥ ऐ
सें अनन्य कारिता माझें ध्यान ॥ साधक विसरे मी तूंपण ॥ ति का
अभेद चैतन्यघन ॥ मद्रूप जाए तो होय ॥३३॥ त्या मद्रूपाची स्वरू
पस्थिती ॥ पाहों जातां निजात्मदृष्टि ॥ मी नातों ऐसी होय गति ॥ अ
भेदप्राप्ति यानाव ॥३४॥ जव असे द्वैतवार्ता ॥ तव भायाची बा

॥१४॥ धकता ॥ अभेदत्व आलयां होता ॥ निर्भयता साधकां ॥ ३५ ॥ अ
भेद आत्मी आह्लादि ॥ बंधमोक्षाची वार्ता नाही ॥ गरुड गर्जे बंधमो
क्षपाहीं ॥ नांदतिनवायी हरी बोले ॥ ३६ ॥ श्लोक ॥ अन्वीक्षेता
त्मनो बंधं मोक्षं च ज्ञाननिष्टया ॥ बंध इंद्रियविक्षेपो मोक्ष
एषां च संयमः ॥ २२ ॥ टीका ॥ ऐके पावो नियेका मता ॥ तेथु निबं
धमोक्ष पाहातां ॥ दोहींची मिथ्या वार्ता ॥ माईकता निश्चित ॥ ३७
॥ अहंतेमाजि बंधमोक्षता ॥ त्या दोहींचा विभागता ॥ इंद्रियां
॥ जे विशयासक्तता ॥ दृढबंधता तीनाव ॥ ३८ ॥ काया वाचा
मन वृत्ति ॥ निशेष विशयांची विरक्ती ॥ यानाव साचार मु ॥१४॥

क्ती ॥ जाण निश्चिती उद्धवा ॥ ३९ ॥ ज्यासी साचार पाही जे मुक्ती ॥
पाणें करावी विषय निवृत्ती ॥ हे मुख्य लेंउ पाए स्थीती ॥ श्रीकृष्ण
रुपामूर्ति सांगतु ॥ ४० ॥ श्लोक ॥ तस्मान्नियम्य षड्वर्गं मद्भावेन चरे
न्मुनिः ॥ विरक्तः क्षुद्रकामेभ्यो लब्ध्वात्मनि सुखं महत् ॥ २३ ॥ टी
का ॥ येणें विचारें विचारितां ॥ विशयासक्ती दृढबंधता ॥ त्या वि
षयाचा त्याग करितां ॥ जीवन्मुक्त सहजें चि ॥ ४१ ॥ ते चि विषयां
ची विरक्ती ॥ के विश्रांतु डेआपुले होती ॥ यालागि वैराग्या
ची उत्पत्ति ॥ साधकें निश्चिती साधावी ॥ ४२ ॥ अंतरि वासना दृढमू
ळ ॥ विषयशाखा तेणें प्रबळ ॥ ते वासना छेदावया समूळ ॥ वैराग्य प्र
बळ साधावें ॥ ४३ ॥ वैराग्य प्राप्तिचें कारण ॥ स्वधर्मकर्म मदर्पण ॥

सांडावें कर्माचें कर्तेपण। मदर्पणियानाव ॥४४॥ मदर्पणें कर्मस्थिती
॥ तेणें माझें ठा। उपजे प्रीती ॥ माझें नाम माझी कीर्ति ॥ चींतन चि
त्तिपै माझें ॥४५॥ ऐसी या माझ्या परम प्रीति ॥ होय वैराग्याची उत्प
त्ति ॥ तेणें विषयांची विरक्ती ॥ माझी सुख प्राप्ती शनैः शनैः ॥४६॥ मा
झें नि सुखें माझें भजन ॥ अलं तथो रावें पै जाण ॥ तव्हां सर्वत्र मद्भा
वन ॥ ब्रह्म लेजाणठसावें ॥४७॥ सर्वत्र ब्रह्मभावन ॥ ब्रह्मसुखा
चें अनुसंधान ॥ धरूनि करावें परियटण ॥ जवनिर्वास नाम नहे
॥४८॥ श्लोक ॥ पुरग्राम व्रजान्सार्थान्भिक्षार्थं प्रविशंश्चरेत् ॥ पुण्य
देश सरिच्छैल वनाश्रमवतीं महीं ॥ २४ ॥ टीका ॥ पृथ्वी विचरणें विचि
त्र पुण्यदेश कुरुक्षेत्र ॥ सप्तपुर्‍यां परम पवित्र ॥ पुष्करादि थोर ॥१५

[illegible]महातीर्थ ॥४९॥ कृतमालापयस्विनी ॥ पुण्यरूप ताम्रपर्णी ॥ गो
तमी रेवा त्रिवेणी ॥ परमपावनी गोमती ॥ कृष्णा वेण्या तुंगभद्रा ॥ त
[illegible]पयोष्णी भीवरा ॥ यमुना भागीरथी नीरा ॥ गंगासागरासंगमी ॥
॥५१॥ ऋषीमुख श्रीशैल वेंकटाद्री ॥ कुळपीठीचा सिंहाद्री ॥ गोमती
[illegible]तीरीचा ब्रह्मगिरी ॥ जो पापापातें संहारी या त्र्यंबकें ॥५२॥ केदार
[illegible] तो हिमगीरि ॥ पदें दुरिता तें दुरी करी ॥ निःशेष तापा तें दुर करी ॥
तेया त्रा मुनीश्वरी अवश्य कीजे ॥५३॥ दंडकारण्य वृंदावन ॥ नि
मिषारण्य आनंदवन ॥ पित्रा दिवनाचें गमन ॥ सन्यासी जाण
व करावें ॥५४॥ शौनक कपिल व्यासाश्रम ॥ गौतम वामन आश्रमोत्तम
॥ यात्रा श्रेष्ठ बद्रिकाश्रम ॥ जो सकळ कर्म दारुकु ॥५५॥ ऐसि स्थ

ळेजेपावन ॥ तेथेसंन्यासींकरावेंगमन ॥ मार्गीं भिक्षार्थजें अटण ॥ तेनि
रोपण अवधारीं ॥ ५६ ॥ हाटहाटवटिया अतिक्रमा ॥ यातें पूरस्सलए
तिनरोत्तम ॥ हाटवटीयांहीनजोग्राम ॥ भिक्षेचा नेमें सारावातेथें
॥५७॥ गाइगोवळ्यांचे निवासस्थान ॥ व्रजत्यातें स्लणलें जाण ॥ सा
र्लिएजेपवत्रा जाण ॥ भिक्षार्थ अटण करावें तेथें ॥ ५८ ॥ पवित्र भि
क्षेचियेप्राप्तिकारणें ॥ संन्यासी अवश्य जाणें ॥ तेचि अर्थींचें निरूपण
॥ स्वयें श्रीकृष्ण सांगत ॥ ५९ ॥ श्लोक ॥ वानप्रस्थाश्रमपदेष्वभीक्ष्णं
भैक्ष्यमाचरेत् ॥ संसिध्यत्यस्तसंमोहः शुद्धसत्वः शिलांधसा ॥ २५ ॥
टीका ॥ शुद्ध होआवया अंतर ॥ वानप्रस्थाश्रमी जे नर ॥ टाकुनिजा
वेंत्यांचें द्वार ॥ अतिसादर भिक्षार्थ ॥ ६० ॥ सेवितां सालिकांचा अन्ना
सी ॥ शुद्धसत्वता साधकांसी ॥ तत्काळ होय ग्रासोग्रासी ॥ शुद्ध ॥१६॥

अन्नायासी हा महिमा ॥ ६१ ॥ यालागीं वानप्रस्थांचें द्वार ॥ टाकुनिजावें वा
वार ॥ तेणें शुद्धसत्व अनिवार ॥ होय साचार साधकां ॥ ६२ ॥ शुद्ध भिक्षेची
जाती ॥ सत्वशुद्ध होय वृत्ती ॥ तेणें वासना निःशेष नाशती ॥ निजशांति
हासे ॥ ६३ ॥ वासनानाशल्लयां मिळाग ॥ नासत्यलें नदेखे जग ॥
विषयासक्ति कैंचि मग ॥ सरु जेवीं रांडझट ॥ ६४ ॥ श्लोक ॥ नैतद्वस्तुत
या पश्येद्दृश्यमानं विनश्वरं ॥ असक्तचित्तो विरमेदिहामुत्रचिकी
र्षितात् ॥ २६ ॥ टीका ॥ तेथें जें जें दिसे तें तें नासे ॥ हें सर्वांसि प्रत्यक्ष आभा
से ॥ परि अज्ञान भुललें कैसें ॥ विषयवसें गुंतोनि ॥ ६५ ॥ यालागिंशु
द्धभिक्षेचें प्राप्ति ॥ ज्या विशुद्धसत्व जाली वृत्ति ॥ त्यासि विषय सत्य
त्वें नभासती ॥ मां विषयासक्ती तेकैंचि ॥ ६६ ॥ ऐसे मिथ्या विषयां

वेंभान ॥ त्याचेंविषयासक्तनंकेमन ॥ याजागिभवसर्गसाधन ॥ दोन्ही तोजा
णेस्पर्शेना ॥ ६७ ॥ एसाजोविषयविरक्त ॥ त्याचेंपरमार्थीलागलेंचित्त ॥ तो
जगीविचरेअनासक्त ॥ परमार्थयुक्तनिजबोधीं ॥ ६७ ॥ त्याचेनिजबोधाचें
लक्षण ॥ स्वयेंसांगताहेनारायण ॥ प्रपंचाचेंमिथ्यापण ॥ समाधानेंनि
जाणता ॥ ६८ ॥ श्लोक ॥ यदेतदात्मनिजगन्मनोवाक्प्राणसंहृतं ॥ सर्वं
मायेतितर्केण स्वस्थस्त्यक्त्वानसंस्मरेत् ॥ २७ ॥ टीका ॥ मनसावाचा
प्राणप्रवाहीं ॥ अहंकारयुक्तजेंभासेंदेहीं ॥ जगआत्मयाचेठाईं ॥
मिथ्यामाईकपाहीं आभासें ॥ ६९ ॥ दोरीआंगिंसर्पभासु ॥ शु
क्तिकेआंगीरजतप्रकाशु ॥ उखरींमृगजळाविलासु ॥ तैसाजग
दाभासुचिन्मात्रीं ॥ ७० ॥ जैसास्वप्नाचाविकार ॥ तैसेंभासेंचरा ॥१७॥

चर ॥ ऐसेंमिथ्याजाणेनिसाचार ॥ पुढतिस्मरणादरस्मरेना ॥ ७१
जेंजागाजालाहेंद्वंभूत ॥ तेंस्वप्नभोगनवांछित ॥ तेवीसस्वरूपींनि
श्चित ॥ ताप्रपंचजातस्मरेनां ॥ ७३ ॥ त्रिदंडीबहूदककर्म ॥ तुजम्यांसांगीतलें काचें
सुगम ॥ हंसपरमहंसाचेधर्म ॥ यथानुक्रमेंववधारीं ॥ ७४ ॥ संन्याससचतुर्वि अ
धस्व ॥ हंसपरमहंसयेक येकतेबहोदक ॥ कुटीचकतेभिन्न ॥ ७५ ॥ क
र्मत्यागुनजालासंन्यासी ॥ ज्ञानध्याननाहींमानसी ॥ जनालागीस्व
ग्रामवासी ॥ कुटीचकत्यासीबोलिजे ॥ ७५ ॥ वार्धकिंकुटीचयाचेप
सा री ॥ अग्निहोत्रस्त्रीयेचायोगकरी ॥ परीसिखासुत्रनकेरी ॥ गायत्रीमं
त्रिअधिकार ॥ ७६ ॥ नित्यभिक्षापुत्राच्याघरीं ॥ पर्णकुटीबांधेत्या
च्याद्वारीं ॥ मठीकासांडूनिनवचेदुरी ॥ कुटीचकनिर्धरियानाव ॥ ७७ ॥

॥१८॥

शिखासूत्रत्यागुनिज्ञाण॥ करुनीत्रिदंडाचेंग्रहण॥ केवळकरीक
र्माचिरण॥ ज्ञानाचेंलक्षणजाणेना॥७८॥ नाहीवैराग्यवरिष्ट॥ नवसे
ज्ञाननिष्ट॥ श्रेष्टअतिशयेंजोकर्मिष्टि॥ बाहोदकजेष्टत्यासोल्लण
ति॥७९॥ जोकांवैराग्याच्यानिर्धारीं॥ ज्ञानसाधनार्थविचारी॥ शि
खासूत्रकर्मत्यागकरी॥ आत्मचिंतनावरीनिजनिष्ठा॥८०॥ ऐसा
जोत्यागविलास॥ यानावंविविदिषसंन्यास॥ ऐसीयानिष्ठावर्तेजो
हंस॥ येकपरमहंसह्मणती॥८१॥ येकपरमहंसाचेंलक्षण॥
ज्ञानपरीपाकेंपरिपूर्ण॥ अतेवशंतिबोलगेआंगण॥ देखेतिन्ही
गुणमिथ्यत्वें॥८२॥ मिथ्याजाणेकर्माचीवार्ता॥ आपुलीदेखेनि
त्यनिष्कर्मता॥ कर्मक्रियाजेकर्तव्यता॥ तेप्रकृतिच्यामाथाआ ॥१८॥

रब्धे॥८३॥ ऐसीयास्थितीसावकाश॥ त्यानावजाणेपरमहंस॥ नाही
मठमठिकाविलास॥ नित्यउदासनिराश्रमी॥८४॥ आतांहंसपरम
हंसाचेंधर्म॥ स्वयेंसांगताहेपुरुषोत्तम॥ त्याधर्माचेंविषदुवर्म॥ एक
सुगमउद्धवा॥८५॥ श्लोक॥ ज्ञाननिष्टोविरक्तोवामद्भक्तोवानपेक्ष
कः॥ सलिंगानाश्रमांस्त्यक्त्वाचरेदविधिगोचरः॥२८॥ टीका॥ वि
षयांचीनावडेमात॥ ज्ञानप्राप्तीलागीउद्युक्त॥ यापरीजोअतिवि
रक्त॥ तोसंन्यासबोलिजेतमुख्यत्वें॥८६॥ जोज्ञाननिष्ठाअ
तिसंपन्न॥ सदास्वरूपींरंगलेंमन॥ कदानमोडेअनुसंधा
न॥ परमहंसासमानहाहंसु॥८७॥ ज्यासीकरीतांभगवद्

क्ती ॥ आपेक्षा मात्राची जाली शांति ॥ मोक्षापेक्षा नुपजे चित्ती ॥
सन्यासपद्धति अति श्रेष्ठ ॥ ८८ ॥ ज्ञाननिष्ठा कां मद्भक्त ॥ येही आ
श्रमधर्म दंडादियुक्त ॥ त्याग करावा हृदईं समस्त ॥ बाह्य लोकरक्षार्थ
राखावे ॥ ८९ ॥ येचि अर्थी चे निरूपण ॥ स्वयें सांगे श्रीकृष्ण ॥ प्रस्तुत
त्यागाचें लक्षण ॥ ऐक संपूर्ण हरी बोले ॥ ९० ॥ आश्रमधर्म समस्त
करी ॥ परी विधी किंकर त्व तो न धरी ॥ प्रतिबिंब कां पत्रां जळां तरी ॥
आपण बाहेरी कां पेना ॥ ९१ ॥ ते विश्वधर्म कर्म कर्त्तृत्वता ॥ करी परी
नाहीं कर्मठता ॥ आपली कर्म तितुता ॥ जाण तत्वता निजकर्मी ॥ ९२ ॥
या परी स्वधर्म तो करी ॥ परी विधीचें भय न धरी ॥ विधिनिशेध तो
डंरी ॥ घालुनि कर्म करी अरुहतु ॥ ९३ ॥ जो नातळे स्वाश्रम कर्म गति ॥ ॥१९॥

दंडादि लिंग धरी हातीं ॥ ऐसी यासर्व त्यागाची स्थिती ॥ पुढें श्रीपति सां
गेला ॥ ९४ ॥ प्रस्तुत तेंहें चि निरोपण ॥ लोकरक्षार्थ लिंग धारण ॥ अं
तरी जो निष्कर्म जाण ॥ त्याचे लक्षण हरी बोले ॥ ९५ ॥ श्लोक ॥ बुधो
बालकवत्क्रीडेत्कुशलो जडवच्चरेत् ॥ वदेदुन्मत्तवद्विद्वान्गोचर्यां
नैगमश्चरेत् ॥ २९ ॥ टीका ॥ विवेक ज्ञान शुद्ध आहे ॥ परी बाळका चा
परी पाहे ॥ मानापमान सुखें साहे ॥ सांडुनि सोय देहाभिमाना ॥ ९६
॥ निज नैष्कर्म्य अती कुशळ ॥ परी कर्मजड ऐसा केवळ ॥ कर्मे आ
चरे तो सकळ ॥ कोठें हि विकळ दिसों नेदी ॥ ९७ ॥ जाणे धर्म
धर्मलक्षण ॥ सर्वार्थी अतिसज्ञान ॥ परी न करी प्रश्नसमाधान ॥
अप्रमाणीक स्वयें बोले ॥ ९८ ॥ करितां प्रश्नसमाधाना ॥ लौकिक

॥२०॥ वाढेलसन्मान ॥ यालागी साक्षेपें जाणे । उन्मत्त वचन स्वयें बोले ॥ ९९ ॥
वेद तत्वार्थें विहित जाणे ॥ ते लोकिकी नाही मीरवणें ॥ सकळिकी मूर्ख
चील्लणे ने ॥ ऐसी पशु लक्षणें स्वयें दावि ॥ २०० ॥ यालागी वेदवाद संवा
द ॥ न करी वादप्रतिवाद ॥ येचि अर्थी श्रुति विशद ॥ स्वमुखें गोविंद सा
गत ॥ १ ॥ श्लोक ॥ वेदवादरतो न स्यान्न पाखंडी न हेतुकः ॥ शुष्कवाद
विवादे न कंचित्पक्षं समाश्रयेत् ॥ २० ॥ टीका ॥ धरूनियां मीमांसि
क मत्त ॥ कर्मकांडी चेश्रा स्त्रार्थ ॥ नाना वाद कर्मार्थ ॥ न करी निश्चि
त निज बोधे ॥ २ ॥ तार्किकाचे अति तर्क ॥ तर्क वितर्क कुतर्क ॥
हे ही वाद न करी देख ॥ निजात्मसुख जाणे ॥ ३ ॥ बाहेरी ब्रह्म
ज्ञानें गर्जे तोंड ॥ भीतरी विषयवासना वितंड ॥ ऐसे महा वादाप्र ॥२०॥

चंड ॥ अतर्के पाखंड त्याना व ॥ ४ ॥ न सोनि ब्रह्मानुभव साचार ॥ जेत
ळे दिति निजाचार ॥ ते केवळ पाखंडी नर ॥ उदरंभर दुःशील ॥ ५ ॥
ऐसी या वादाचा विटाळ ॥ ज्याचे वाचे नाही अनुमाळ ॥ न लगे
असत्याचा समळ ॥ नित्य निर्मळ निजबोधें ॥ ६ ॥ शुष्कवाद ज्याचे
या गोष्टी ॥ त्यांतु ही वाग्वाद उठी ॥ होय न कें कपाळपाटी ॥ मिथ्या
चावटी करीना ॥ ७ ॥ ऐसी या वेदाची कथा ॥ दृष्टी न पाहे निजज्ञा
ता ॥ मा स्वयें करील एस्या वार्ता ॥ हे सर्वथा घडेना ॥ ८ ॥ श्रुतिस्मृ
तिसी विरुद्ध ॥ होतां देखे अतिवाद ॥ स्वयें जाणे शास्त्रार्थ शुद्ध ॥ पर
म पक्षपात करीना ॥ ९ ॥ होतां शास्त्रार्थ महा वाद ॥ देतां युक्तीचे
प्रतिबाध ॥ तेथे न करी तिपक्षपाद ॥ जाणे परी शब्द बोलेना ॥ १० ॥

॥२१॥ वाग्बाणादिं बोलतां नाएण दुखवेल पुढीलाचें मन ॥ कां क्षोभेल आपु
लें अंतःकरण ॥ यालागी वचन बोलेना ॥ ११ ॥ श्लोक ॥ नोद्विजेत जना
न्नीराजन चोद्वेजयेत्तु ॥ अतिवादांस्तितिक्षेत ॥ नावमन्येत कंचन ॥
॥ ३ ॥ टीका ॥ ज्ञानापासुनि उद्वेग गत्ती ॥ ज्ञाता न पवे सर्वथा चित्ति ॥ निंदा
श्रवणें ना अपमानिति ॥ ते आत्मस्थिति स्वयें साहे ॥ १२ ॥ जन जे जे
उपद्रव देति ॥ ज्ञाता साहे ऐसी यारीति ॥ मि चि आत्मा येक सर्व भूतिं ॥
यालागी खंति मानीना ॥ १३ ॥ आपुलया अवेव विकारता ॥ उद्वेग
नुपजे निज चित्ता ॥ तेवि सर्व भूतिं यकात्मता ॥ जाणोनि निर्वत्ता उ
बग न मनी ॥ १४ ॥ तैसें चि ज्यासी या स्थिती ॥ भुतें उद्वेग न मनिति ॥
ज्याची यानीजाचार गत्ति ॥ सुखी होति जीवमात्र ॥ १५ ॥ सर्व ॥२१॥

भूतीं भगवंत आहे ॥ म्हणें ज्यासी उपद्रव होय ॥ यालागि वाग विता
होत पाय ॥ सावधरा हे निज दृष्टी ॥ १६ ॥ थोरद्वेता आरोळी ॥ म्हणें
र चक्के वनमाळी ॥ कां नेटें भंवडी तां जपमाळी ॥ देवाच्या कपाळीं
म्हणें लागे ॥ १७ ॥ यालागिं कर चरणाच्या चेष्टा ॥ आवरूनि यानि
ज निष्ठा ॥ भुतिं लागो ने दि झडा ॥ म्हणे वैकुंठा उपद्रव ॥ १७ ॥ येसि
यैसी या निजात्मगत्ति ॥ उद्वेग उपजों नेदी विभूतिं ॥ येथे वाग्वादा
ची गत्ति ॥ कैस्यारीतिं संभवे ॥ १८ ॥ सर्वभूति भूतात्मा देखे ॥
यालागीं उंच नीच बोलेना उत्तर ॥ तेथे अतिवादांसी समोर ॥ स
र्वथा अधर उघडीना ॥ १९ ॥ पडत्यां जीव संकट प्राणांती ॥

२२॥ अपमाननकरवेकोणेबळी॥अपमानिताभूताकृति॥सर्वभूतिंहरि
देखे॥२०॥यास्तवउद्वेगता॥कदाकाळीनपवेज्ञाता॥ज्ञात्यापासु
निउद्वेगता॥नकसर्वथाजनासी॥२१॥ऐसीनिजात्मस्थितिसा
चार॥तोकोणासीनकरीवैर॥तेचिअर्थीशारंगधर॥विषदउ
त्तरसांगत॥२२॥श्लोक॥देहमुद्दिश्यपशुवद्वैरंकुर्यान्नकेनचित्॥ए
कएवपरोह्यात्माभूतेष्वात्मन्यवस्थित॥२२॥टीका॥केवळपशुची
यापरी॥होउनियांदेहअहंकारी॥कोणासीवैरनकरी॥तेहि
परीपरीयेसी॥२३॥प्रकृतिपरचिदात्माआहे॥तोचिभुतिंभूता
त्मापाहे॥भजमाजितोहीराहे॥येसीसर्वभूतेंवाहयेकात्माजो॥
२४॥त्यासीकोणआत्माकोणइतर॥कोणासीकरावेवैर॥ ॥२२॥

सर्वभूतिंमीसाचार॥निरंतरनिजात्म॥२५॥श्लोक॥यथेंदुरुदपात्रे
षुभूतान्येकात्मिकानिच॥अखण्डानेविषीदेतकाखेकालेशनं
कचित॥२६॥लब्धानहष्येद्धृतिमानुभयंदैवतंत्रितं॥२६॥टीका
॥सहस्रघटीभरलयाजळ॥बिंबेयेकचिचंद्रमंडळ॥तेविनि
जात्मायेकुकेवळ॥भुतिंकेवळभूतात्मा॥२६॥देखसीभूता
कृतीज्याभिन्न॥त्याहीपरमकारणीअभिन्न॥जेवीअलंका
रसुवर्णआकारीहीजाण॥भिन्नत्वनाही॥२७॥जेविमृत्तिके
चिगोकुळेंकेली॥नानाकारीपूज्यजाली॥परीतेमृत्ति
काचीसंचली॥तेविभूतेंभासलीभगवंति॥२८॥काविणो

॥२३॥ नियांसुतेंसुत॥ हिलापरकालापात ललएता॥ येसीवस्त्लचवस्त्
ळेयेथे॥ साचारभासतभवरूपें॥ २९॥ येवंसाकारनिराकार॥ उभय
ताब्रह्मचीसाचार॥ ऐसाज्याचाज्ञाननिर्धार॥ त्याचाआहारतुऐ
का॥ ३०॥ आहारनमीळेजेकाळी॥ दुःखीनव्हे तेवेळी॥ अन्नालागी
नतळमळी॥ धारणबली धारिहे॥ ३१॥ आहारमीळालीयाउन्
मा॥ हरीखेजेनामनोधर्म दैवाधीनजाणेवर्म॥ निजकर्मप्राप्ती
सी॥ ३२॥ येवंप्राप्ताप्राप्तीचीकथा॥ जाणेदैवादीनतत्वता॥ याला
गीहर्षविषादता॥ त्याचियाचितास्पर्शेना॥ ३३॥ देवाधीनप्राप्ती
प्राणीयासीं॥ ऐसेंकळलेंसत्यज्यासी॥ तैंभिक्षेसिकांहीडणेंल
एसी॥ तेचिहृषीकेशिसांगत॥ ३४॥ श्लोक॥ आहारार्थंसमी ॥२३॥

हेतयुक्तंतस्याणधारणं॥ ३४॥ तत्वंविमृष्यतेयेनतद्विज्ञायविमुच्यते॥
टीका॥ पाळावयाआश्रमधर्मासी॥ अवश्यहींडावेंभिक्षेसी॥ माधो
करसन्यास्यासी॥ स्वधर्मासीअतिविहित॥ ३५॥ साधकेंतरीआ
हारार्थ॥ अवश्यहींडणेंलागेतेथ॥ आहारेंविणत्याचेंमनोगत॥ अ
तिक्षीणसर्वार्था॥ ३६॥ तेहिरसाशक्तिसाडुन॥ भिक्षेसिकरावाप्रय
त्न॥ अहारेविणत्याचेंमन॥ अतिक्षीणसर्वार्थी॥ ३७॥ साधकांसीआ
२॥ हारेंविण॥ नसंभवेश्रवणमनन॥ नकरवेंध्यानचिंतन॥ अनुसं
धानराहेना॥ ३८॥ सन्यासीध्याननघडे॥ तैंआश्रमधर्माचेंताग
बुडे॥ यालागीभीक्षेसीरोकडें॥ हींडणेंघडेहितार्थ॥ ३९॥ मिळावें
मिष्टान्नगोड॥ हेसाडूनिरसनाचाड॥ करावेंभिक्षेचेंकोड॥

परमार्थदृढ धरावा ॥ ३९ ॥ आहारु घेतलया जाण । साधकांसि घ
डे साधन । साधन करी प्रगटे ज्ञान । ज्ञानास्तव जाण मोक्षलाभ ॥
४० ॥ सर्वथा न वांछावें मिष्टांन । तरी भिक्षा मागावी कवण । ऐसें का
हीं कल्पिल मन । ते विश्रीकृष्ण सांगत ॥ ४१ ॥ श्लोक ॥ यदृच्छयोपप
न्नान्नमद्याच्छ्रेष्ठमुतापरं ॥ ३५ ॥ तथावासस्तथाशय्यां प्राप्तं प्राप्तं भ
जेन्मुनिः ॥ टीका ॥ सहजें भिक्षेसी आलें जाण । शुष्क अथवा मि
ष्टान्न । तें एकरावें प्राण धारण । रसना लालन सांडूनि ॥ ४२ ॥ नि
द्रालस्याचें न ये प्रस्थान । तैसें करावें प्राण धारण । दृढमसावे
आसन ध्यान । युक्त आहार जाणयानावं ॥ ४३ ॥ वल्कल अथवा
अजीन । नवें अथवा वस्त्र जीर्ण । सहजें प्राप्त असलया जाण ॥ ॥२

तेथेंही शयन करी मुनी ॥ ४४ ॥ कंथा होकां मृदु आस्तरण । तृण शय्या
कां भूमीशयन । स्वभावें प्राप्त जालिया जाण । तेथेंही शयन करी मुनि ॥
४५ ॥ मी येकु भोक्ता शयन करीता । हें ही नांही त्यासी अहंता । स्नानादि
कर्मी वर्त्तता । त्याची निराभिमानता हरी सांगे ॥ ४६ ॥ श्लोक ॥ शौचमा
चमनं स्नानं न तु नोदनया चरेत् ॥ ३६ ॥ अन्यांश्च नियमाञ्ज्ञानी ॥
यथाहं लीलया चरन् ॥ टीका ॥ आचमन स्नान शौचाचार । करित
नके विधिकिंकर । कर्माभिमानाची मोडली धार । जैसा मी अवता
र तैसा तो ॥ ४७ ॥ जैसा मी लीला अवतारधारी । अलिप्तपणें कर्म
करी । तैसीची योगियाची परी । सर्व कर्माचारी अलिप्त ॥ ४८ ॥

॥२५॥ ज्यासी विधिचें भय नाही पोटीं ॥ तो अकर्मे करावया कदा नुटी ॥ ते चि
विषीं विशद गोठी ॥ कृष्ण जगजेठी सांगत ॥ ४९ ॥ श्लोक ॥ नाहि तस्य
विकल्पाख्यायाचमावीक्षताहुता ॥ ३७ ॥ आदेहो तात्कचित्वा
तिस्त्ततः संपद्यते मया ॥ टीका ॥ कर्म करणें न करणें ॥ ऐसी यास
देहाचें ठाणें ॥ पळालें मास्ते निदर्शणें ॥ संकल्पाचे जीणें निमा
लें ॥ ५० ॥ संकल्पनी मताची पोटीं ॥ वीराली लिंगदेहाची गांठी ॥
भेदाची हारपली त्रिपुटी ॥ मी परमात्मा दृष्टि देखतां ॥ ५१ ॥ ज्यासी
नाही भेदाचें भान ॥ त्याचा देहाचें भरण ॥ पोषण स्नान भोज
न शयन ॥ गमनागमन के विघडे ॥ ५२ ॥ जो जिणोनिया विकल्प
वांति ॥ विशुद्धि मी सच्चला अद्वैतीं ॥ त्याच्या देहाची स्थि

ति गती ॥ प्रारब्धा हातीं निश्चित ॥ ५३ ॥ वृक्ष समुळीं उपडीला
पाहे ॥ परी सारद्रता वृक्षीं राहे ॥ तांबुल खाउनियां जाय ॥ परी
अधरीं राहे सुरंगता ॥ ५४ ॥ हो कां कन्यादान केल्यां पाहे ॥ वर
कन्या घेउनि जाय ॥ तरी वीग मांन उरला राहे रुसणें फुगणें देखा
त ॥ ५५ ॥ तैसा अभिमानाचें निसळें ॥ मी कर्मकर्त्ता लिणोनि बळें ॥ अ
हंता निमे ज्ञान प्रबळें ॥ तरी शरीर चळे प्रारब्धें ॥ ५६ ॥ कुलालदंड
भांडें घेउनि जाय ॥ पूर्व भवरी चक्र भवंत राहे ॥ तेविं अभिमान गेल्या
यां पाहे ॥ देह वर्त्तता हे प्रारब्धें ॥ ५७ ॥ त्या देहाचें भरण पोषण ॥ प्रार
ब्धें चि करीत जाण ॥ ज्ञात्यासी प्रपंचाचें भान ॥ सत्यत्वें जाण असेना
॥ ५८ ॥ जैसी मिथ्या छाया देहापासीं ॥ तैसें देह दीसे सज्ञानासी ॥

यालागी देहबुद्धी त्यासी॥ सत्यत्वें सी उपजेना॥ ज्यैसी छाया सुका
सनामाजी बैसे॥ कां विष्टे वरी पडिली दीसे॥ तेंछाये च्या अभिमा
नवशें॥ सुखदुःखनसे पुरुषासी॥ ६०॥ ते विदेहाची ख्याती वीप
त्ति॥ बाधी ना सज्ञानाचे स्थिती॥ आर बुक्षया च्या अंती॥ विदेह
पावती कैवल्य॥ ६१॥ जैसी जळीची लहरी॥ निश्चळ होय सागरीं॥
तैसा ज्ञाता मजमाझारी॥ विदेहें करी समरसे॥ ६२॥ उगम संगम
प्रवाहगती॥ सरीता ची नामरूप रमाती॥ जे वी प्रळयोदकि स्फु
रपती॥ तेवी समरसती मजमाजी ज्ञाते॥ ६३॥ अपरोक्ष साक्षात्का
र संन्यासी॥ त्याची स्थितिगति स्वधर्मेसी॥ उधवा सांगीतली
तुजपासी॥ आतां मुमुक्षु संन्यासी ते ऐक॥ ६४॥ श्लोक॥ दुःखोदर्केषु
कामेषु जातनिर्वेद आत्मवान्॥ २८॥ अजिज्ञासित मद्धर्मो गुरुं मुनिमुप ॥२६

व्रजेत्॥ टीका॥ संडा धरूनि समूळ॥ त्याचें उत्तरोत्तर दुःखफळ॥ अतिबा
धक विषयजाळ॥ त्यासि केवळ जो अनासक्त॥ ६५॥ भासे प्राप्तिलागी
चित्त॥ सदा ज्याचें आर्त्तभूत॥ स्वधर्मकर्मि विरक्त ति॥ जो वेद शास्त्रार्थ विवंचि
॥६६॥ दृष्टामूत्र भोगी निश्चित॥ त्रास लेंअसे ज्याचे चित्त॥ ऐसे जे कां नित्य
विरक्त॥ अति विरक्त मुमुक्षु ६६॥ तेणें साधावया ब्रह्मज्ञान॥ तेचि साधु
निला वितां मन॥ स्वकर्म जालया विलक्षण॥ आली नागवण प्रत्यवायें॥
६७॥ तेणें कर्मसंन्यासु निजाण॥ करावें संन्यासग्रहण॥ सद्गुरूसी रि
घावें शरण॥ तेणें ब्रह्मज्ञान परप्राप्ती॥ ६८॥ येकु केवळ भावार्थी॥ तेणें
स्वधर्माची कर्मगति॥ तेणें शास्त्रश्रवण विसर्जी॥ परमार्थी प्राप्ती अ
निवार॥ ६९॥ तेणें हि संन्यासु निजाण॥ गुरूसी रिघावें शरण॥ त्यासि ही
गुरुकृपा जाण॥ ब्रह्मज्ञान अवाप्ती॥ ७०॥ गुरु करावया अतिशंता॥ शा
स्त्रार्थ परमार्थ पारंगत॥ त्याचे सेवेचा भावार्थ॥ त्यियें श्री कृष्णनाथ सांगत॥

॥२७ ७१॥ श्लोक॥ नावस्तरिचरेद्रूक्षः श्रद्धवाननुसूयकः॥ २९॥ यावद्ब्रह्मविजानी
यान्मामेवगुरुमादृतः॥ टीका॥ अबळ अमळ अविनाश॥ परात्पर तरपरे
श॥ गुरु तो परब्रह्म ईश॥ हा दृढविश्वास धरावा॥ ७२॥ त्या विश्वासाचा पाडि
पाडी॥ नवलगुरुचरणी आवडी॥ नित्यनूतन विगोडी॥ वळोवळी भजनार्थ॥
७३॥ ऐसी या भजनपरवडी॥ हृदई श्रद्धा उथले गाढी॥ गुरु आज्ञेचीनुलंघे का
डी॥ अलस तोडी समूळिं॥ ७४॥ गुरुवाक्याचे निरूपण॥ विकल्पाचें खंडण
ए॥ संकल्पासी सुळीं देणे॥ जीवघेने अभीमानः॥ ७५॥ तेथ असूयाकेची उठी
धाकें चिनिमाली उठाउठी॥ ऐसी गुरुचरणी श्रद्धा मोठी॥ परब्रह्मदृष्टी गुरुपा
॥७६॥ निर्गुण निर्विकार॥ तोचि मूर्तिमंत माझा गुरु॥ करुनि अकर्ता ईश्वरु॥
तो चिन्हासा वारु माझा॥ ७७॥ नित्य निर्विकल्प देख॥ ज्यासी लागती समाधी
सुख॥ ते माझ्या गुरुचे चरणोदक॥ ऐसा भावें नेटका भावार्थ॥ ७८॥ गुरु तें पा
हातो परब्रह्मदृष्टी॥ शिष्य परब्रह्मलें आ लापुष्टी॥ ब्रह्मरूप देखे सृष्टी॥ नि ॥२८
जऐकोमीनें गुरुचरणी॥ ७९॥ ऐसें ब्रह्मरूप एके कापडे॥ ते गुरुसेवा करणें पर

ड॥ एक्यजालियांही पुढें॥ सेवा न मोडे अखंड लें॥ ८०॥ कापुर १
स्वयें मुरोनि जळीं॥ सुवास तो परमळी॥ ते विअहंज्ञा ळुनि सेवा सकळी
॥ सार्वि सर्वकाळी गुरुचरणीं॥ ८१॥ ऐसी अवस्थानयेता हाता॥ केवळ
मुंडुनीयां माथा॥ सन्यासी लागे विपुज्यता॥ त्याचि अनुचितता हरि
बोले॥ ८२॥ स्वयें संन्यास अंगिकारी॥ ब्रह्मसाक्षात्कार ज्ञोन करी॥
त्यालागी स्वयें श्रीहरी॥ अतिधिःकारी निंदीतु॥ ८३॥ श्लोक॥ यस्त्व
संजितषड्वर्गः प्रचंडेंद्रियसारथिः॥ ज्ञानवैराग्यरहितस्त्रिदंडमुप
जीवति॥ ४०॥ सुरानात्मानमात्मस्थं निन्हुते मांच धर्महा॥ अवि
पक्वकषायोस्मादमुष्माच्च विहीयते॥ ४१॥ टीका॥ नाही वैराग्याची
स्थिती॥ नसतांचि विषयविरक्ती॥ देखोवेखी सन्यास घेती॥ केवळ
हत्ती अन्नार्थ॥ ८४॥ सन्यास घेतां पूर्णदृष्टी जे॥ वैराग्य होतें पोटीं॥ ते
॥

२८॥ संन्यासंघेतल्यांपाठी॥ उगाउठीपळाले॥ ८५॥ ज्ञानइंद्रियेंपांचसाहे
वेंमन॥ हेचिअरिषड्वर्गेंजाण॥ याचेनकरितानिर्दळण॥ संन्यासकप
णतोविटंबु॥ ८६॥ अनुवैराग्यसकाममनतेले॥ विषयाकुळीतबुद्धिजा
ण॥ नाहीज्ञानध्यानसाधन॥ दंडग्रहणउदरार्थ॥ ८७॥ नुपजेअनु
तापजाण॥ नकरीचश्रवणमनन॥ आदरेंनसाधिचसाधन॥ त्या
सिब्रह्मज्ञाननव्हेची॥ ८८॥ त्याचावेर्थसंसारजाण॥ वेर्थत्याचेदंडमुं
डण॥ वेर्थकाषायवस्त्रग्रहण॥ वेषुधारणनटाचा॥ ८९॥ संन्या
सघेतलयापाठी॥ कामनुचंबळतउठि॥ क्रोधलोभादिधुपिआग
ठी॥ वेगुणपोटीअभीमानु॥ ९०॥ आसक्तिआधिकाअधिक
उठी॥ सदाग्रामणिचिचावटी॥ करणेंपैशुन्यांच्यागोष्टी॥ दंडका॥ २८

सोटीदंभार्थ॥ ९१॥ अनाधिकारीदंडग्रहण॥ तेणेंसंन्यासरूपेंजाण
॥ केवळआलीनागवण॥ आपण्याआपणनाडिले॥ ९२॥ नाडिले
यज्ञाधिकारीसुरगण॥ नाडिलेस्वधाकाराचेपितृगण॥ नाडिले
रुषीभूतगण॥ बळीतर्पणठकेना॥ ९३॥ जीवरूपेंमीपरमात्माआ
पण॥ त्यामजहृदयस्थाठकिलेजाण॥ जिवोधारीसंन्यासग्रहण
॥ तेचिदृढबंधनमजजाले॥ ९४॥ संन्यासग्रहणेंदृढबंधन॥ होआ
वीयाकोणकारण॥ तेंचिविशीचेंनिरूपण॥ स्वयेंनारायणबोलिला
॥ ९५॥ पूर्वश्लोकीचेतिन्हीचरण॥ तेथीलहेनिरोपण॥ श्रोतांध्या
वेंसावधान॥ म्हणेविचक्षणकोविदले॥ ९६॥ श्लोक॥ त्रैचरण॥
निन्हुतेमांचधर्महा॥ अविपककषायोस्मादमुष्मांचविहीयते॥ ४१

॥ टीका ॥ करूनियां संन्यासग्रहण ॥ न करी ज्ञान ध्यान साधन ॥
न करी श्रवण उच्चारण ॥ आविरक्त जाण विषयार्थी ॥ ९७ ॥ तेण
दारादि अभिलाषण ॥ करीति द्रव्याचें संरक्षण ॥ आणि गोदा
नादि ग्रहण ॥ पाचन पाचन करविति ॥ ९८ ॥ मठाधिपत्याचें
पाधि ॥ धान्यस्नेह संग्रधी ॥ नानावाद वितंडउपाधि ॥ जीवात्मा
त्रिशुद्धी नाडिला ॥ ९९ ॥ ऐसें करितां अधर्मपण ॥ जीवासी
लागे दृढबंधन ॥ इहलोक परलोक साधन ॥ त्या नरदेहा जाण
नाडला ॥ २०० ॥ चौर्यासी लक्ष योनी प्रति ॥ जैं असंख्य फेरे होती ॥
तैं नरदेहाची प्राप्ती ॥ आवचटें पावती सभाग्य ॥ १ ॥ त्या नरदेहा ॥२९॥

सी जाण ॥ स्वयें नागवला आपण ॥ करितां अधर्माचरण ॥ नरक जाण सं
न्यास्यां ॥ २ ॥ ज्या नावें आश्रम चौथा ॥ जो देवलुंऐ माझ्या माथां ॥ तेथेंही
अधर्म करितां ॥ नरकपाता पावले ॥ ३ ॥ ज्या नरका च्या ठाईं ॥ कोटि व
रुषें बुडतां पार नाहीं ॥ थांवे चिन लगे कहीं ॥ तैसे नठाईं बुडाले ॥ ४ ॥ मुख्य
चतुर्थाश्रमी स्थिती ॥ ते इतर आश्रमा कैं चि गती ॥ यालागी आ
श्रम धर्मयुक्ती ॥ स्वयें श्रीपति सांगत ॥ ५ ॥ श्लोक ॥ भिक्षोर्धर्मः शमो
हिंसा तप ईज्या वनौकसः ॥ गृहिणो भूतरक्षेज्या द्विजस्याचार्यसे
वनं ॥ ४२ ॥ टीका ॥ सन्यास्यासी मुख्य शम ॥ सबाह्य इंद्रियनेम ॥ अ
हिंसा ज्याचा धर्म ॥ हा परमार्थ धर्म सन्यासी ॥ ६ ॥ वानप्रस्थाचा
स्वधर्म ॥ तप प्राधान्य मंत्र होम ॥ आतां गृहस्थाचे नेम ॥ तिन्हि

भा०ए०

३०
आश्रमाविश्रामदिनदाता ।।७ ।।गृहस्थमुख्यआश्रमिहोत्रजाण ।।सन्या
स्याब्रह्मचार्यांद्यावेअन्न ।।करावेंभुतसंरक्षण ।।तेहीलक्षणअवधा
री ।।८ ।।आसिलेनिसामर्थेजाण ।।अन्नधनवस्त्रजीवें ।।तृणपर्णनिवा न
सस्थानदेउनिदिनरक्षावे ।।९ ।।ब्रह्मचार्याचेस्वधर्मजाण ।।अत्रा
सुक्तगुरुसेवन ।।येवंआश्रमधर्मलक्षण ।।मुख्यलेजाणउधवा ।।१०
।।गृहस्थाश्रमीजोधर्मआहे ।।तोइतरांश्रमींकरुनये ।।इतरा
श्रमीचाधर्मपाहे ।।गृहस्थासीहोयकरणिये ।।११ ।।श्लोक ।।ब्र
ह्मचर्यंतपःशौचंसंतोषोभूतसौहृदं ।।गृहस्थस्याप्यृतौगं
तुःसर्वेषांमदुपासनं ।।४२ ।।टीका ।।गृहस्थेहोआवयानिष्पा
प ।।टोकेतोकरावाजपतप ।।उभयशौचाचेंस्वरुप ।।आतिसाटो
पकरावे ।।१२ ।।पोटिचिसांडूनिकुसमुस ।।यथालाभेंअतिसं ।।३०

तोष ।।परोपकारीअतिहव्यास ।।सुहृदसर्वांसस्वात्मलें ।।१३ ।।गृहस्थें
ब्रह्मचर्यलक्षण ।।ऋतुकाळींस्वदारागमन ।।मुख्यहेंकरावेंमाझेंभ
जन ।।हास्वधर्मजाणसर्वांचा ।।१४ ।।सर्वआश्रमसर्ववर्णी ।।त्यासिहा
चिस्वधर्मजाण ।।सांडुनियांविकल्पपण ।।माझेंभजनकरावें ।।
।।१५ ।।करितास्वधर्मेमाझीभक्ती ।।भक्तीसीजेहोयजेप्राप्ती ।।तेवि
सांगताहेश्रीपति ।।उधवाप्रतिस्वानंदे ।।१६ ।।श्लोक ।।इतिमांयः
स्वधर्मेणभजेन्नित्यमनन्यभाक् ।।सर्वभूतेषुमद्भावोमद्भक्तिंवि
दतेचिरात् ।।४४ ।।टीका ।।सर्वभावेअनन्यगती ।।स्वधर्मेंकरितांमा
झीभक्ती ।।माझाभावोसर्वभूतीं ।।शीघ्रगतिउल्लासे ।।१७ ।।
मद्भावोजोडलासर्वभूतीं ।।तेथेंप्रगटेमाझीचौथीभक्ती ।।

३१ जीव्हापाहूमारोमुक्ती। सदा जागती स्वानंदें। १८ अनिवासअनन्यग
ति। सर्वस्वें ज्यासी माझी प्राप्ती। तो जाहे माझी परमभक्ती। जेथुनिक सां
ती चवेना। १९। श्लोक। भक्त्योद्धवानपायिन्यासर्वलोकमहेश्वरं। स
र्वोत्पत्त्यप्ययं ब्रह्मकारणंमोपयात्यसौ। ४५। टीका। सगळाचिदान
दास्थिती। जी माजी मापडेंमी सहजगती। ती नाव माझी परमभक्ती
॥ जाण निश्चीती उद्धवा २० विपरीतु संसाराचें भान। दीसे दृश्य
विलक्षण। जेथें सदा स्वानंदपूर्ण। ते चौथी जाण भक्ती माझी २१
॥ जेथे देवभक्त येक होती। येकपणें भजनस्थिती। ऐसी साधकां
सी माझी प्राप्ती। ते परमभक्ती उद्धवा २२ माझी प्रगटलयां पर
मभक्ती। पतन नाहो प्रलयांगती। साधक मद्रूपा येति। स्वरूप ३१

स्थितिसमसाम्यें। २३ त्या स्वरूपाचें लक्षण। स्वयें सांगता हे नारा
यण। उत्पत्तिस्थितिनिदान। कारणकारणेंचि दात्मा। २४ जो स
कळनियंता ईश्वर। जो स्वात्मा विश्वंभर। जो उपनिषदांचें सार।
जो महेश्वर जगाचा २५ त्या पदाची पदप्राप्ती भक्तरूपावले परम
भक्ती। तेचि पुरती उद्धवा प्रति। स्वानंदे श्रीपती सांगत। २६।
नि श्लोक। इतिस्वधर्मनिर्णिक्तसत्वो निर्ज्ञातमद्गतिः। ज्ञानविज्ञान
संपन्नोविरक्तः समुपैतिमां। ४६। टीका। ऐसी या पदांपद प्राप्ती। ची
साधकपावले स्वधर्मस्थिती। ते स्वधर्मप्रयोजनगती। यथा नि
गुतिसांगेन। २७ करितां स्वधर्मानुष्ठान। रजतम नाशती जाण।
शुद्धसत्व अंतःकरण। तेथें माझें ज्ञानप्रकाशे। २८। प्रकाश

३२ त्यांमाझेंज्ञान ॥ तेणेंउल्हासेमाझेंभजन ॥ भजनास्तवमन विक
ल्पपणेंपंत्यागी ॥ २९॥ विकल्पत्यागाचीगती ॥ वैराग्येंउचंबळेवि
रक्ती ॥ भावपरमात्मासर्वभूती ॥ तेणेंपरमभक्तीउल्हासे ॥ ३०॥
तउल्हासत्यांमाझीपरमभक्ती ॥ भक्तांसीमाझीस्वरूपप्राप्ती ॥ ते
चिस्वरूपावीस्वरूपस्थिती ॥ यथानिगुतीसांगेन ॥ ३१॥ परमात्मा
परंज्योती परब्रह्मपरंज्ञप्ती ॥ परात्परतरप्रकृती ॥ परावर जो ॥
३२॥ अजन्मअव्ययाअक्षर ॥ अरूपअनामअगोत्र ॥ अलक्षअत
र्क्यअपार ॥ अपरापरस्वरूप ॥ ३३॥ ऐसीनिजस्वरूपीनिजप्रा
प्ती ॥ भक्तांपावलेस्वधर्मस्थिती ॥ जेथुनियांपरतल्याश्रुती ॥
नेतिनेतीनिजनिष्ठा ॥ ३४॥ ऐसेमद्रूपपावत्यांपाठीसंसा ॥३२

राचीकाढिलीकांटी ॥ नांवरूपाचीबुडालीगोष्टी ॥ पडलीतुटी
जन्ममरणां ॥ ३५॥ एवंस्वधर्माचिनीधर्मवशें ॥ मीतुंपणाचेंनामपुसे ॥
मद्रूपावेनिसमरसें ॥ अनायासेंमीजाले ॥ ३६॥ पूर्वीहोतोमीजीव ॥ आ
ताजालोमहाशिव ॥ हाहीबुडालाआठव ॥ ऐसामासाअनुभव मद्भ
क्तां ॥ ३७॥ अन्यपडलेंसंसारस्थिती ॥ येथेकैचीपुनरावृत्ती ॥ ऐसीमद्भ
क्तांमाझीप्राप्ती ॥ जाणनिश्चितीउद्धवा ॥ ३८॥ येवंस्वधर्मेंमाझीप्राप्ती
जाण ॥ त्यास्वधर्माचेमहिमान ॥ स्वयेंसांगताहेश्रीकृष्ण ॥ सावधा
नपरीयसा ॥ ३९॥ श्लोक ॥ वर्णाश्रमवतां धर्मएष आचारलक्षणः
सएवमद्भक्तियुतोनिःश्रेयसकरःपरः ॥ ४७॥ टीका ॥ अनादि
जोस्वधर्मविचार ॥ जोकांमोक्षाचासाचार ॥ तेणेंस्वधर्मेसकामनर
र ॥ लोकांतरवांछिती ॥ ४०॥ जाल्ह्यालोकांतरप्राप्ती ॥ तेथुनिको

यपुनरावृत्ति ॥ नलगुनियां माझी भक्ती ॥ स्वधर्में नासती सकाम ॥ ४१
॥ ब्राह्मण आला भद्रजाति ॥ आल्या न पोसवे निश्चिती ॥ मग तो
देउनियां घेति ॥ वाहावया पोथी दप्तरा ॥ ४२ ॥ या परी स्वधर्मज्ञा
ण उपेक्षिति गा ब्राह्मण ॥ मग लोकांतर को रान्न ॥ मागावयाका
ण धावति ॥ ४३ ॥ घरीं आणुनि दीधलीं कामधेनु ॥ आल्या न पोस
वे म्हणौनी ॥ ताका साटीं देति ओळसुनी ॥ आली नागवण तैंनेण
॥ ४४ ॥ ते वि[...]जाण गायत्रीमंत्र ॥ दीधला ब्राह्मणासी स्वतंत्र
॥ तो उपे[...]नियां मंत्रतंत्र ॥ शूद्राचार आचरति ॥ ४५ ॥ सौरशा
क्त गाणपत्यादि जाण ॥ नाना मंत्रदीक्षा घेति ब्राह्मण ॥ परी
गायत्रीचें अनुष्ठान ॥ येक ही जाण न करीच ॥ ४६ ॥ नाही ॥३३॥

गायत्री अनुष्ठान ॥ परी वीपत्ती जालें आन ॥ गायत्रीचे श्रेय
जाण ॥ दे[...]ह्मण द्रव्याशा ॥ ४७ ॥ गायत्रीमंत्र असतां घरीं ॥
ति चाभा[...]कोल्ही न धरीं ॥ दीक्षे लागी मुखबाहेरी ॥ जो ली
जेव्हां जव[...]सें जाले ॥ ४८ ॥ शस्त्रांसी रथ सुहृद ॥ त्यावरी वे
सविल्ला भेड ॥ साडुनि पलणें मांडी सुरवाड ॥ न शके वि भाड र
णांगणीं ॥ ४९ ॥ तो विविद रूप मी नारायण ॥ ब्राह्मण हृदयस्थ अ
से जाण ॥ त्याचें नेणौनी महिमान ॥ वेदपारायण विकीति ॥ ५० ॥
वांछुनियां स्वर्गफळ ॥ नाना याग करी प्रबळ ॥ कामकल्पना
केवळ ॥ स्वधर्म विकळ पाडीति ॥ ५१ ॥ वेदप्रतिपाद्य कर्मफळ
तो वेद मिथ्या न कळे केवळ ॥ तो वेदवाद सबळ ॥ नेणोनि बरळे

॥ मानिति ॥ ५२ ॥ आवयाचोखदाची वाटी ॥ मातासा खरदेचि मुठी ॥
तें मुख्य फळ नव्हे दृष्टी ॥ जावया पोटीं महारोग ॥ ५३ ॥ तैसि विवेद बोले
जें फळ ॥ ते हत्तिफळ चेना केवळ ॥ स्वधर्म विचारितां समूळ ॥ चित्त
मळक्षाळक ॥ ५४ ॥ स्वधर्म सांडुनि सर्वथा ॥ सकामकर्मे करितां
॥ तेहि सीणल्यां वेगळे तळतां ॥ क्षुद्र कामना फळेना ॥ ५५ ॥
जेणें द्रव्यें [illegible]मृत येहोता ॥ तें वेचुनि मद्य घेतां ॥ अधर्म आणि उ
न्मत्तता [illegible]त्वता जगथुंकि ॥ ५६ ॥ स्वपतिसीं कामभोगी तां
॥ पुरस्त्री[illegible] पतिव्रता ॥ तोचि परपुरुषीं करितां ॥ अधःपा
तानें तरे[illegible] जिव्हा दुरुक्ति बोलतां ॥ येमप्रहर वाजतिमा
थां ॥ तिणें च रामराम म्हणतां ॥ हरिभक्तां येमु कांपे ॥ ५८ ॥ ॥ ३४ ॥

तेवि पापावोनि[illegible] उत्तम जन्म ॥ कर्म करुनि सकाम ॥ भोगावें दुःखप
रम ॥ मरण तव्ह[illegible]निवार ॥ ५९ ॥ तेणें विदेह स्वधर्में ॥ करितां निर
सेक मकिआर्थ[illegible]रे मरण जन्म ॥ नकुतां हें वर्मकि ळेना ॥ ६० ॥ स्वध
र्मे घडे भ[illegible] नव्हे ॥ ऐसी आत्ति गुह्य आहे विसल्नी ॥ ते मीसां
गेन तुज प्रीती ॥ येथा निगुति उघवा ॥ ६१ ॥ स्वधर्म करणें अवश्य
क ॥ तेणें सांडणें फळाभिलाश ॥ तेंचि मद्र्पणें चोख ॥ न करितां
दुःखसंकल्पु ॥ ६२ ॥ लोकां घरी चाचिराजणी ॥ रीघतां मुक्त
फळाच्या आश्रेणी ॥ नरी कां पांता मत्र पणीं ॥ समुद्रीं मीळणी
शोधावी ॥ ६३ ॥ आपुलेचि घरीं चा झाडें ॥ फळतिक ल्पतरु

चेनिपाडें ॥ तरीअमरावतीचेचाडें ॥ वृथावेडेकांकरीती ॥ ६४ ॥ होकां
सद्गुरुचेंतीर्थघेतां ॥ पाविजेपरमपवित्रता ॥ तरीधांवावयानानाती
र्था ॥ विशेषतातेकायि ॥ ६५ ॥ कांयीश्वरलेंपीतापूजितां ॥ निजमो
क्षलाभेआर्तता ॥ तरीभजांवेंदेवादेवतां ॥ कोण्याअर्थासज्ञानी
॥ ६६ ॥ तेविस्वकर्मचीकरितां ॥ लाभेआपुलिनिष्कर्मता ॥ तेस्वक
र्मीकामव[illegible]ता ॥ जीवनिजस्वार्थानाडले ॥ ६७ ॥ निर्विकल्पेंस्वध
र्माचरण ॥ [illegible]वमाझेंशुद्धभजन ॥ तेणेंभजनेंहोतनिप्रस
न्न ॥ विवे[illegible]ज्ञानमज्ञकासीमीदे ॥ ६८ ॥ तेणेंज्ञानेंचित्तशु
द्धचिति ॥ चित्तशुद्धिमाझीपरमभक्ती ॥ भक्तिनेंमाझीपरमप्रा
प्ती ॥ भक्त[illegible]पावतिउद्धवा ॥ ६९ ॥ यालागीनैराश्येजेंधर्मकर्म ॥ ३५

तेचिमाझेंभजनपरम ॥ तेणेंभजनेंभक्तोत्तम ॥ स्वयेंपुरुषोत्तमहो
उनिठाती ॥ ७० ॥ यापरीस्वधर्मस्थिती ॥ लाभेआपुलीनिजभक्ती ॥
तेचिम्यांतुजप्रति ॥ यथानिगुतिसांगीतली ॥ ७१ ॥ श्लोक ॥ एतत्तेभि
हितंसाधो[illegible]त्छतियच्चमां ॥ यथास्वधर्मसंयुक्तोभक्तोमांस
मियात्परं ॥ ३० ॥ टीका ॥ उद्धवापुसीलेंतुवांमजप्रति ॥ स्वकर्मकेवि
घडेमुक्ती ॥ भक्तिनेंपावीजेनिजमुक्ती ॥ तेम्यांतुजप्रतिंसांगीतलें
॥ ७२ ॥ होताआलियांस्वधर्म ॥ तात्काळनिरसेसकळकर्म ॥ उ
डोनिजायभवभ्रम ॥ प्राप्तीपरमस्वधर्में ॥ ७३ ॥ माझीयेप्राप्तीला
गीस्वकर्म ॥ नैरास्यआचरावास्वधर्म ॥ हेंज्यासीकळलेंवर्म ॥ त्या
सीपुरुषोत्तमसदावश्य ॥ ७४ ॥ स्वधर्मास्वपशमणी ॥ सापडल्यां

ऐसा

निर्विकल्पपणीं ॥ तो सावित्ता दृश्यत्छानी ॥ चिन्मात्र सुवर्णी तें
जली ॥ ७५ ॥ स्वधर्म ऐश्यादि नमली ॥ नैरास्य उगवल्या स्वभुवनि
॥ तो अज्ञान निरसुनि ॥ स्वप्रकाशपणें सर्वदा वर्त्ती ॥ ७६ ॥ स्वधर्म
ऐसें निज अमृत ॥ तें निर्विकल्पें सेउं जाणतं ॥ त्या विजन्माचा
आवर्त्त ॥ मी श्री अनंत लागों नेदी ॥ ७७ ॥ जे कां स्वधर्मी विमुख ॥ त्या
सी माझी प्राप्ती नाहीं देख ॥ जन्मकोटि परम दुःख ॥ सकामे मूर्ख
भोगि[illegible] त्या स्वधर्माचि अमृत कें गोष्टी ॥ न कळे नैष्कर्म निज
दृष्टी ॥ [illegible]जी जन्मकोटी ॥ अति संकटी जीउ भोगी ॥ ७९ ॥
स्वधर्मे [illegible] स्वकर्म ॥ जैं निष्कर्म ते चेंच कळे वर्म ॥ तैं विभांडुनि
मरण जन्म ॥ परब्रह्म पावती ॥ ८० ॥ येवं स्वधर्म यापरी ॥ तो र ॥ ३६ ॥

कुहोमर्र्सद्यारं ॥ स्वधर्माच्ये नावेवरी ॥ तरले भवसागरीं निजभ
क्त ॥ ८[illegible] तर खेळा बोलकुडा ॥ स्वधर्म करितां माझी
याच[illegible]वसागर कोरडा ॥ मी सापडे पुढें निजालया
॥ ८२ ॥ [illegible] स्वधर्माची थोरी ॥ निष्काम तेच्या निजकुंसरी ॥ दे
वसांगे आवडी भारी ॥ नाना परी प्रबोधे ॥ ८३ ॥ भक्तिप्राधान्य
भागवत ॥ मुख्य भक्ति ते स्वधर्मयुक्त ॥ तेणें स्वधर्म भजनें सम
स्त ॥ परम भागवत उद्धरले ॥ ८४ ॥ त्या स्वधर्म कर्माच्या येकां
त ॥ निज भजन युक्तीचा भावार्थ ॥ उद्धवासी श्रीकृष्णनाथ
॥ स्वयें र[illegible]गत येकादशीं ॥ ८५ ॥ त्या येकादश्याच्या गोष्टी ॥

स्वधर्मकर्माची कसवटी ॥ येका जनार्दन कृपादृष्टी ॥ टिकाम
स्वारी हे केली ॥ ८६ ॥ हे करणी केली जनार्दनें ॥ मज अभंगी घा
तले तेणें ॥ सेखी मी तुपण चेंठाणें ॥ येणें निरूपणें उडविलें ॥
८७ ॥ उडविले विषयी विषयपण ॥ उडविलें भेदाचें भेदभान ॥
उडविले जीव शिवपण ॥ जनार्दन तुष्टोनि ॥ ८८ ॥ जनार्दनें ज
नके [illegible] यासी परब्रह्म केले खेळणें ॥ यालागी सकळ कि
या [illegible] धर्मपण सहजेंचि ॥ ८९ ॥ सहजीं लागल्यां ॥
स्व [illegible] होय निष्कर्म संसार होय परब्रह्म ॥ हे कृपाप
रम [illegible] नी ॥ ९० ॥ यालागी साडुनियां येकपण ॥ येका ज
[illegible] स्वधर्मकर्माचे निरूपण ॥ जालें संपूर्ण त्याचिया ॥ ३७ ॥

॥ श्रीभागवते महापुराणे एकादशस्कंधे एका॥
[illegible]ी कृष्णोद्धवसंवादे वानप्रस्थसंन्यासकर्मयो
[illegible]ध्याय: ॥ १८ ॥ छ ॥ श्रीराम जयराम जय जय
[illegible] जयकृष्ण जय जय कृष्ण: ॥ श्रीगोविंदकृष्ण
॥ वि ३८१ ॥ एवं सं ॥ ४३९५ ॥

का
गो
राम
श्रीव